

سنجش میزان مشارکت شهروندان در زیباسازی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۶ تهران)^۱

احمد پوراحمد* - استاد و عضو هیئت علمی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

حسین حاتمی‌نژاد- استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

محمد احمدی- دانشجوی کارشناسی‌ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران

تأیید مقاله: ۱۳۹۳/۴/۲۲

پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۲/۱۲

چکیده

طرح‌های شهری باید علاوه بر تأکید بر بعد عملکردی، همسو با حس زیبایی‌شناسی و عشق به طبیعت باشند تا رضایت شهروندان را فراهم آورند. از سویی، رضایت هر جامعه به این بستگی دارد که تمام اعضای آن جامعه احساس کنند در آن مشارکت و سهم دارند و از جریان عادی جامعه کنار گذاشته نشده‌اند. مشارکت شهروندان در اداره امور شهر از پیش‌نیازهای اساسی برای موفقیت برنامه‌ها و به ثمر رسیدن تلاش‌های مدیریت شهری است. با توجه به اهمیت دو مقوله مشارکت شهروندی و زیباسازی شهری، این پژوهش به بررسی میزان مشارکت شهروندان در زیباسازی شهری اختصاص دارد و رابطه مشارکت با عوامل مؤثر بر آن را به منظور بهبود منظر شهری تجزیه و تحلیل می‌کند. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از پرسش‌نامه انجام گرفت. جامعه آماری تحت مطالعه در فرایند پرسشگری شامل شهروندان منطقه ۶ تهران بود و با توجه به جمعیت منطقه ۶ تهران (۲۲۵۲۹۰ نفر)، بر اساس روش کوکران ۳۸۴ پرسش‌نامه مورد نیاز بود که تهیه و توسط شهروندان تکمیل گردید. داده‌های حاصل از پرسش‌نامه در نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های t-test, spearman, chi square، تجزیه و تحلیل شدند. نتایج تحقیق نشان داد که مشارکت شهروندی در وضعیت نامطلوب قرار دارد. طبق نتایج، میان متغیرهای سواد، جنس، اشتغال، تأهل، آگاهی و وظایف با میزان مشارکت رابطه معنادار وجود دارد، ولی رابطه معناداری بین سن و مشارکت دیده نمی‌شود. با توجه به نتایج تحقیق نیاز است توجه اساسی به مسائل زیرساختی مثل ویژگی‌های جمعیتی و مفاهیم نرم مثل فرهنگ‌سازی و آگاهی شهروندی مبذول شود.

کلیدواژه‌ها: آگاهی شهروندی، سازمان زیباسازی، مشارکت شهروندی، منظر شهری، وظایف شهروندی.

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد است.

مقدمه

شهرنشینی در واقع عبارت است از هنر زیستن انسان‌ها در کنار یکدیگر و شهرها محل تبلور این هنرند. امروزه توسعه شهرها با رشد سریع جمعیت، بر خلاف مدنیت صورت می‌گیرد (صالحی‌فرد و علی‌زاده، ۱۳۸۹: ۵). با گسترش شهرها و پیچیدگی زندگی شهری برنامه‌ریزی برای شهر بیش از پیش ضرورت یافته و در نظام برنامه‌ریزی امروز مشارکت یکی از ارکان بسیار مهم به‌شمار می‌آید (صالحی‌فرد و علی‌زاده، ۱۳۸۹: ۳). مشارکت شهروندی یکی از پارامترهای اساسی در شهرها و کلان‌شهرهای پیشرفته است (Jonoski, 1998: 8) و وسیله‌ای برای دستیابی به اهداف توسعه انسانی و یک ارزش مستقل در توسعه جوامع شهری به حساب می‌آید. در اجرای هر طرح که مردم در مراحل از آن مشارکت فعالانه داشته باشند، غالباً موفقیت حاصل می‌شود و به همین دلیل مشارکت مردم به عنوان مهم‌ترین عامل در موفقیت طرح‌ها به‌شمار می‌آید (رجبی، ۱۳۹۰: ۲). موضوع مشارکت شهروندان در امور شهری در دهه‌های اخیر به عنوان عامل اساسی در بررسی‌های توسعه مورد توجه قرار گرفته است. مدیران شهری باید در برنامه‌ریزی‌ها و اجرای طرح‌ها، خواست‌ها و نیازهای مردم را در نظر بگیرند. به عبارت دیگر، برنامه‌ها و طرح‌های شهرداری باید نمایه‌ای از شهر مورد نظر شهروندان باشد. همان‌طور که مهندس ساختمان سلیقه و خواست مالک را در ایجاد ساختمان مورد توجه قرار می‌دهد، مدیران و طراحان شهر بایستی بر اساس خواست مجموع شهروندان نقشه شهر مورد نظر شهروندان را ترسیم کنند (کامیار، ۱۳۸۹: ۱۴۹) تا فضاهای شهری با نیازهای شهروندان مطابقت کند و رضایت آنها را در پی داشته باشد. در جامعه ما ایران نیاز به مشارکت بیش از پیش احساس می‌شود، زیرا جامعه ما به دلیل شرایط اجتماعی، تاریخی و سیاسی، بحران‌های متعددی را پشت سر گذاشته است و در ادوار پیشین به دلایل گوناگون در رسیدن به توسعه پایدار، به‌ویژه توسعه پایدار شهری مرارت‌های زیادی را متحمل گردیده است (ربانی و دیگران، ۱۳۸۷: ۲). مدیریت شهری در ایران فاقد الگوی نهادی برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر مشارکت شهروندان است. برنامه‌ریزان شهری در ایران همواره در جهت کاربرد الگوهای تجربی جوامع پیشرفته گام برداشته‌اند، این الگوها به دلیل تضاد با فرهنگ و مقتضیات اجتماعی فرهنگ جامعه ما در عمل موفقیت‌چندانی به دنبال نداشته‌اند. از طرف دیگر، مدیران شهری در ایران مشارکت شهروندان را تهدیدی برای قدرت خود تلقی می‌کنند و آن را برنمی‌تابند (رضوی‌الهاشم، ۱۳۸۸: ۴).

نیاز به زیبایی جزو ناشناخته‌ترین نیازهاست (متولی، ۱۳۸۹: ۳). انسان‌ها ذاتاً زیبایی را دوست دارند و به آن عشق می‌ورزند، بنابراین طرح‌های شهری علاوه بر بعد عملکردی باید رواج‌دهنده حس زیبایی و عشق به طبیعت باشند تا رضایت ساکنان را فراهم آورند (هیراسکار، ۱۳۸۶: ۶۳). زیباسازی شهری همواره از دو بعد کارکردی و بصری تحت مطالعه قرار می‌گیرد که بعد کارکردی با جسم انسان و بعد بصری با روح انسان در ارتباط است (دانش، ۱۳۹۲). بنابراین زمانی که منظر شهری زمینه‌های رضایت شهروندان را فراهم آورد، در واقع توانسته سلامت جسم و روح انسان را تضمین کند. نکته مهم در امر زیباسازی محیط این است که مجموع عوامل کیفی در ظهور فضاهای شهری سبب شکل‌گیری احساس‌هایی نظیر احساس تعلق خاطر به مکان و دوست داشتن محیط زندگی شده و احساس مسئولیت و دلسوزی نسبت به آن مکان را به دنبال دارد (دانش، ۱۳۹۲). این احساس دلسوزی و مسئولیت زمینه مشارکت شهروندان در امور زیباسازی شهری را فراهم می‌آورد و روندی از ارتقای روزافزون کیفیت محیط و زیبایی منظر شهری حاصل

می‌شود. توجه به مقوله زیبایی شهری امری است در جهت پاسخ‌گویی به نیازهای روحی و روانی شهروندان در محیط‌های شهری که خصوصاً در جهان امروز به سبب تغییر شیوه‌های زندگی و ظهور نیازهای جدید، پرداختن به این مسئله بیش از گذشته لازم به نظر می‌رسد (جهانشاهی، ۱۳۹۰). منطقه ۶ تهران به عنوان قلب تهران و یکی از مترکم‌ترین مناطق تهران در طول روز است که با توجه به دسترسی بالای آن، از نظر منظر شهری با مشکلات زیادی (تبلیغات محیطی، اشتغال غیررسمی، فرسودگی بافت و ...) روبه‌رو است. حال که شاهد مشکلات زیادی در کلان‌شهر تهران به‌ویژه در زمینه منظر شهری و زیبایی شهری هستیم، این سؤال پیش می‌آید که چه راهکارهایی برای کاهش مشکلات شهری وجود دارد؟ آیا برنامه‌ریزی مشارکتی می‌تواند راه‌حلی مناسب در این زمینه باشد؟ چه عواملی بر کاهش یا افزایش مشارکت شهروندی تأثیر دارند؟ در راستای پاسخ به این پرسش‌ها، این پژوهش به بررسی وضعیت مشارکت شهروندی در امر زیبای شهر و عوامل مهمی که در مشارکت تأثیر دارند، می‌پردازد تا ضمن شناخت چالش‌ها و فرصت‌ها، راهکارهایی را برای بهبود مشارکت شهروندی ارائه دهد. با انجام این تحقیق اطلاعاتی درباره میزان مشارکت مردم، میزان آگاهی شهروندی، چگونگی عملکرد سازمان و چگونگی روابط این متغیرها به دست می‌آید. کارشناسان سازمان زیباسازی می‌توانند با استفاده از نتایجی که از این پژوهش به دست می‌آید، آسیب‌ها، ظرفیت‌ها، چالش‌ها و فرصت‌های مربوط را شناخته و برای بهبود شرایط موجود، سیاست‌ها و راهبردهای مناسبی اتخاذ کنند.

پیشینه تحقیق

مشارکت شهروندی و جامعه مدنی سابقه غنی و طولانی دارد و از دوران یونان باستان تا به امروز به اشکال گوناگون و در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی انسان‌ها بروز کرده است و خاستگاه آن دولت‌شهر آتن در یونان باستان بوده است (ملک‌واین، ۱۳۷۷: ۱۶۹). اما مفهوم مشارکت و توسعه مشارکتی به منزله مفهومی مهم در برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و به دنبال شکست برنامه‌های اقتصادی مطرح گردید (موسی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۴۸) و ارنشتاین در زمره اولین افرادی بود که مشارکت شهروندی را در سال ۱۹۶۹ با تعبیر قدرت شهروندی به کار گرفت (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۲). در ایران تا قبل از پیروزی مشروطیت شکل حکومت به صورت سلطنت استبدادی بود و تمام قدرت در دست شاه بود. با صدور فرمان مشروطه، نخستین گام در جهت مشارکت شهروندان در اداره امور شهر برداشته شد و حکومت مشارکت همه افراد در اداره امور خود را حق آنان دانست. بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی، زمینه مشارکت در اداره امور شهر به شکل گسترده‌ای فراهم آمد که مهم‌ترین آن تشکیل شوراهای محلی (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۷: ۳). اما در سال‌های اخیر با وجود تلاش‌هایی که برای مشارکت مردمی شده است، به ندرت شاهد مشارکت فعال و واقعی مردم در اداره امور شهرها بوده‌ایم (غفاری و جمشیدزاده، ۱۳۹۰: ۵۶). تحقیقاتی که در سال‌های اخیر درباره مشارکت انجام گرفته اکثراً به صورت کلی مجموعه مدیریت شهری و شهرداری را مد نظر قرار داده است؛ در حالی که شهرداری‌ها سازمان‌هایی دارند که هر کدام وظایف جداگانه‌ای دارند و هر یک از آنها تحقیقات جداگانه‌ای می‌طلبند. در این پژوهش، با توجه به مهجور ماندن بحث زیباسازی در شهرها و اهمیت آن، سازمان زیباسازی تحت مطالعه قرار گرفت. تحقیقات انجام گرفته درباره این موضوع به‌طور خلاصه در جدول ۱ بیان گردیده است.

جدول ۱. برخی مطالعات و تحقیقات انجام گرفته با رویکردهای نوین

پدیدآورنده	عنوان پژوهش	خلاصه نتایج
الشوکی (۱۳۸۳)	بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره امور شهر (منطقه ۶ شهرداری تهران)	نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میان متغیرهای سن، احساس فایده‌مندی و بی‌قدرتی با متغیر مشارکت رابطه معناداری وجود دارد، ولی میان متغیرهای سواد و جنس با متغیر مشارکت رابطه معناداری وجود ندارد.
تاج (۱۳۸۹)	بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندی	نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین دو عامل احساس مالکیت نسبت به شهر و نگرش مثبت نسبت به مدیریت شهری با مشارکت شهروندی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این در حالی است که متغیرهای احساس تعلق اجتماعی، رضایت از خدمات شهری، اعتقاد به تقدیر و اعتماد اجتماعی تأثیر معناداری بر مشارکت شهروندان ندارند.
میرشکار (۱۳۸۹)	شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش مشارکت شهروندان در حفظ محیط زیست شهری (منطقه ۲۱ شهرداری تهران)	نتایج تحقیق حاکی از آن بود که هم عوامل فردی (آگاهی شهروندی، رضایت، درآمد و ...) و هم عوامل سازمانی (آموزش شهروندی، برگزاری جشن‌ها، مساعدت رسانه‌ها و ...) باعث مشارکت شهروندان در حفظ محیط زیست شهری می‌شوند و در این میان تأثیر عوامل فردی بر مشارکت شهروندی بیش از عوامل سازمانی است.
مالکیان (۱۳۹۰)	بررسی رابطه بین ویژگی‌های شهروندان و مشارکت آنان در سامانه ۱۳۷ شهرداری منطقه ۲۲ تهران	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که میان متغیرهای سن و جنس با متغیر مشارکت رابطه معناداری وجود ندارد و میان متغیرهای سواد، رضایت‌مندی و عوامل روان‌شناختی هوش هیجانی و عزت نفس با متغیر مشارکت رابطه معناداری وجود دارد و این رابطه مثبت است. یعنی افرادی که دارای عزت نفس بالا، هوش هیجانی بیشتر و سواد بیشتری دارند، بیشتر مشارکت دارند.
مرتضوی (۱۳۹۱)	بررسی موانع مؤثر در زیباسازی شهری	این تحقیق به بررسی عوامل و موانع مؤثر در زیباسازی با هدف افزایش مشارکت شهروندان پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که بین مشارکت، رضایت شهروندان و زیباسازی شهری رابطه معناداری وجود دارد و با افزایش مشارکت، عملکرد سازمان بهتر شده و وضعیت زیباسازی بهبود می‌یابد.

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

اهداف تحقیق

۱. بررسی میزان مشارکت شهروندان در زیباسازی منطقه
۲. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان (مثل ویژگی‌های جمعیتی و آگاهی)

۳. بررسی وضعیت آگاهی شهروندان در زمینه زیباسازی شهری

۴. بررسی چگونگی عملکرد سازمان زیباسازی ۷

۵. افزایش مشارکت شهروندان برای بهبود منظر شهری

فرضیه‌های تحقیق

۱. مشارکت شهروندان در امر زیباسازی شهری در وضعیت نامطلوبی قرار دارد.

۲. رابطه معناداری میان آگاهی شهروندان با میزان مشارکت آنها وجود دارد.

۳. با افزایش مشارکت، شهروندان در انجام تکالیف خود مصمم‌تر می‌شوند.

مبانی نظری

مشارکت شهروندی

واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظور خاص است (زیاری و دیگران، ۱۳۸۸: ۵). در واقع مشارکت مورد مشورت قرار گرفتن قبل از تصمیم‌گیری را گویند؛ به طوری که اظهار نظر شخصی و اعمال مراقبت در جریان اجرایی این تصمیم و تحول نتایج آن امکان داشته باشد (نیرومند و واحد توان، ۱۳۸۹: ۵). مشارکت عمومی شهروندان را در توسعه مهارت‌های شهروندی‌شان (ارتباط، همکاری و گفتار علاقه) توانا می‌کند و در همان زمان فرصتی را برای شهروندان فراهم می‌آورد تا شهروند فعال بودن را تمرین کنند (Anne et al., 2013: 106). بعضی از نویسندگان استدلال می‌کنند که مشارکت عمومی وسیله‌ای برای افزایش ظرفیت دموکراتیک است. از این دیدگاه، مشارکت عمومی ارزشی برای خود مردم است. در واقع مشارکت فرصتی برای یادگیری مسئولیت اجتماعی و شهروندی فراهم می‌آورد (Petts, 2003: 146). Runhaar معتقد است که این روزها، تصمیم‌گیرندگان دیگر نمی‌توانند به صورت سلسله‌مراتبی جامعه را هدایت کنند و آنها برای اداره شهر به حمایت شهروندان نیاز دارند، زیرا این شهروندان اند که کنترل منابع حیاتی مانند زمین، مستغلات و املاک را در اختیار دارند و همچنین آنها هستند که توانایی اعتراض دارند (Runhaar, 2009: 206). مشارکت مردم در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های شهری باعث می‌شود ساکنان بتوانند در فرایندهای توسعه درگیر و فعال شوند و در نتیجه باعث به وجود آمدن دستاوردهایی از جمله حفظ بهتر محیط زیست، بالا رفتن روحیه شهروندان، افزایش رضایتمندی شهروندان، صرفه‌جویی‌های مالی، افزایش اعتماد به نفس شهروندان و افزایش اعتماد به سازمان‌ها می‌شود (Mahdavinejad and Amini, 2011, 407).

تئوری‌های مرتبط با مشارکت

دیدگاه جامعه‌شناختی مشارکت

در دیدگاه جامعه‌شناختی مشارکت، بر فرایندهای اجتماعی، اقتصادی، نهادهای خانوادگی و نظام تعلیم و تربیت تأکید

می‌شود. در واقع این رویکرد بر عوامل بیرونی و محیطی تأکید داشته و عوامل اجتماعی را در شکل‌گیری مشارکت مفید و مؤثر می‌داند. از نظر طرف‌داران این دیدگاه، زمانی مشارکت در جامعه تحقق می‌یابد که افراد بتوانند از قید و بندهای فکری (از طریق آموزش و پرورش، سواد و رسانه‌های جمعی) رهایی یابند و این خود باعث می‌شود که افراد به گونه‌ای دیگر به جهان بنگرند و به اصطلاح آگاهانه انتخاب کنند.

دیدگاه روان‌شناختی مشارکت

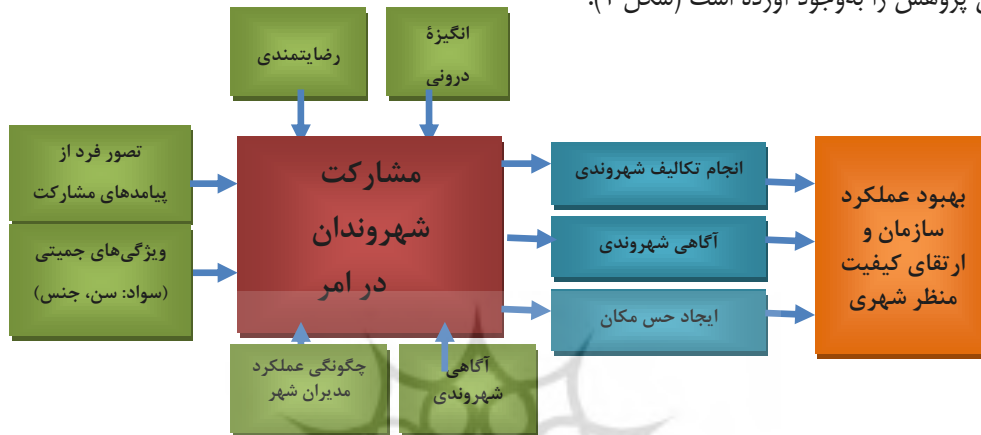
در این دیدگاه، مشارکت از دو جنبه، یکی انگیزه‌های ترغیب‌کننده و دیگری، میزان آگاهی فرد نسبت به عمل مورد مشارکت، دارای اهمیت است. این دیدگاه افزایش مشارکت در جامعه را ناشی از تغییر در نگرش، افکار و شخصیت افراد می‌داند. در این دیدگاه، تأکید بر الگوی تغییر در سیستم اعتقادات و خصوصیات شخصیتی است. مردم باید از نظر روانی، انگیزه کسب موفقیت بیشتر را داشته باشند و همین انگیزه می‌تواند آنها را به افرادی فعال در جامعه تبدیل کند. طرف‌داران این دیدگاه بر سه عامل انگیزه، سابقه و ویژگی‌های شخصیتی به عنوان عوامل تعیین‌کننده نگرش‌های فردی در مبادرت ورزیدن به فعالیت‌های اجتماعی تأکید می‌کنند (موسوی، ۱۳۹۱: ۵۴-۵۰).

نظریه هانتینگتون و نلسون

هانتینگتون و نلسون^۱ در بررسی علل گسترش مشارکت در جوامع در حال توسعه بر دو عامل بیش از همه تأکید می‌کنند. عامل اول، نگرش نخبگان سیاسی در قبال مشارکت است. نخبگان برای تحکیم قدرت خود مشارکت بخش‌هایی از جامعه را در سیاست، تسهیل و تشویق می‌کنند. عامل دوم میزان آگاهی گروهی و انسجام اجتماعی در خود این جوامع است. آنها معتقدند توسعه اجتماعی و اقتصادی از طریق دو مجرا می‌تواند باعث گسترش مشارکت شود. یکی از این مجاری تحرک اجتماعی است. به این معنی که کسب منزلت‌های بالاتر اجتماعی به نوبه خود در فرد احساس توانایی ایجاد می‌کند و نگرش‌های تأثیر بر تصمیم‌گیری دستگاه‌های عمومی را موجب می‌شود. آنها معتقدند در میان منزلت‌های اجتماعی، میزان سواد فرد بیشترین تأثیر را بر مشارکت دارد. دومین مجرا مجرای سازمانی است. بدین معنی که عضویت و مشارکت فعال در انواع گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی احتمال مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی را بیشتر می‌کند (رضایی، ۱۳۷۵: ۵۶-۵۵).

هر یک از شهروندان در مواجهه با شهرداری ممکن است نقشی فعال یا منفعل داشته باشند که بستگی به متغیرهای گوناگون دارد. لزوم گسترش روابط میان شهرداری و شهروندان، نهادینه شدن فرهنگ شهروندی، مشارکت شهروندان و آگاهی، از حقوق شهروندی به شمار می‌رود. بنابراین، حقوق و وظایف شهروندی، نهادینه شدن فرهنگ، مشارکت شهروندی، ضمانت دولت برای تحقق شهروندی و آگاهی شهروندی باید در روابط میان شهرداری و شهروندان در حوزه‌های گوناگون مورد توجه قرار گیرد. افزایش مشارکت شهروندی از یک سو باعث سبک شدن وظایف مدیران شهری

می‌گردد و از سوی دیگر، باعث می‌شود شهروندان در قبال مسائل شهری احساس دلسوزی و مسئولیت بیشتری کرده و در انجام تکالیف خویش مصمم‌تر گردند. نتایج مطالعه و بررسی تئوری‌ها و تحقیقات درباره مشارکت نشان داده است که عوامل زیادی در مشارکت شهروندی مؤثرند و هر یک به نوعی در افزایش و کاهش آن سهم دارند. در صورتی که این عوامل به صورت مثبت عمل کنند، باعث به وجود آمدن دستاوردهایی می‌شود که در نهایت منجر به بهبود افزایش مشارکت و بهبود عملکرد و پاسخ‌گویی مدیران شهری خواهد شد. نتایج مطالعات و تحقیقات انجام گرفته توسط محقق، مدل نظری این پژوهش را به وجود آورده است (شکل ۱).

شکل ۱. مشارکت شهروندی (منبع: نویسندگان ۱۳۹۳)

در زمینه مشکلات مربوط به مشارکت شهروندی در کشورهای در حال توسعه نیز می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: فشارهای بین‌المللی، فقدان فرهنگ دموکراتیک و جامعه مدنی، فقر گسترده، محدودیت‌های زمانی، تقاضا برای نتایج سریع و محدودیت‌های نهادی (Denhardt et al., 2009:1268).

آگاهی شهروندی

به معنای شناخت شهروندان نسبت به وظایف حکومت و شهرداری در قبال شهروندان و تلاش برای تحقق حقوق و اجرای تعهدهایشان است (باغستانی برزکی، ۱۳۸۷: ۱۷). آگاهی از حقوق شهروندی باعث می‌شود مشارکت شهروندان در امور شهری از مراتب پایداری، استمرار و مسئولیت‌پذیری بیشتری برخوردار باشد و متمرکزتر گردد. آگاهی شهروندی زمینه انجام وظایف دوجانبه را فراهم می‌آورد و باعث افزایش مشارکت شهروندی می‌شود (پورعزت و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۳). این رابطه دوطرفه است و به عبارت دیگر، بیشتر شدن مشارکت مردم در فعالیتهای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری سبب بیشتر شدن سطح آگاهی‌های عمومی آنان می‌شود. از این طریق شهروندان با امکانات و محدودیت‌های برنامه‌ریزی و طراحی آشنا می‌گردند و طبیعی است که آشنا شدن مردم با امکانات و محدودیت‌های برنامه‌ریزی سبب واقعی‌تر شدن خواسته‌ها و توقعات آنان می‌گردد و لذا اهداف طرح و برنامه‌ها با واقعیت، انطباق بیشتری خواهد یافت. (کسالایی، ۱۳۷۹: ۱۲۱-۱۱۹). به طور کلی درباره میزان آگاهی شهروندی سه ارزش اساسی به عنوان مهم‌ترین دستاوردهای مشارکت مطرح شده است: سهمین شدن مردم در قدرت و اختیار، راهیابی مردم به نظارت بر سرنوشت خویش، ایجاد فرصت‌های پیشرفت برای مردم در رده‌های پایین جامعه (رستمی، ۱۳۸۲: ۲۲).

زیباسازی شهری

زیبایی‌شناسی معمولاً با طبیعت، معنا و تحسین هنرهای زیبا مانند نقاشی، مجسمه‌سازی، موسیقی، تئاتر، رقص و معماری ارتباط دارد. واژه aesthetics (زیبایی‌شناسی) از لغات یونانی کلاسیک aisthanesthai به معنای ادراک کردن و aisthteta به معنای موضوعات ادراک‌شده مشتق شده است (بل، ۱۳۸۲: ۸۸). زیباسازی شهری عبارت است از اقدامات آگاهانه در زمینه اثاثیه شهری، احجام هنری، آب‌نما، نورپردازی، گرافیک محیطی، فضاهای شهری مرتبط که باعث تلطیف و ارتقای کیفی محیط شهری می‌گردد (جهانشاهی، ۱۳۹۰). شهر خانه بزرگ ماست و ما شهروندان حق داریم با دیدن منظر خوب شهری اعم از میدان‌ها، نماها، خیابان‌ها و ... و مکان‌هایی که درست و به پشتوانه اندیشه و خلاقیت طراحی شده‌اند، در شهر خودمان احساس لذت، خوشایندی، آرامش و امنیت کنیم. طراحان شهری بایستی با مسئولیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای و با توجه به جایگاه زیبایی و زیبانشناسی در حیات انسانی و نیازهای کامل طبقه‌بندی‌شده حاکمی از احترام، تعلق، کاربردی بودن و عشق، شهر را طراحی کنند. محصول نهایی طراحان و برنامه‌ریزان شهری باید مبتنی بر درک و شناخت جامع نسبت به شهر و شهروندان و حتی مشاوره با نمایندگان واقعی آنها صورت گیرد تا به سوی زیباسازی و بهبود کیفیت منظر گام بردارد (معتضدی، ۱۳۹۱: ۱۰).

روش تحقیق

روش به کار رفته در این تحقیق توصیفی تحلیلی بوده و به صورت پیمایشی با استفاده از ابزار پرسش‌نامه انجام گرفته است. جامعه آماری تحت مطالعه در فرایند پرسشگری شامل شهروندان منطقه ۶ تهران است. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده بوده و حجم نمونه با استفاده از مدل کوکران برآورد شد. با توجه به جمعیت منطقه ۶ تهران (۲۲۵۲۹۰ نفر) با استفاده از روش کوکران ۳۸۴ پرسش‌نامه مورد نیاز بود که تهیه و توسط شهروندان تکمیل گردید.

$$n = \frac{t^2 pq}{d^2} \implies n = \frac{384/16}{1 + \frac{1}{225290}(383/16)} \approx 384$$

$$T=1.96 \quad p=0.50 \quad q=0.50 \quad d=0.05$$

فرمول ۱. فرمول کوکران (زیباری، ۱۳۹۱)

پرسش‌نامه حاوی ۲۳ سؤال است و داده‌های حاصل از پرسش‌نامه با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. برای محاسبه پایایی سؤالات پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید که میزان پایایی آن برابر با ۰/۸ و در سطح قابل قبولی است. برای بررسی وضعیت متغیرها از آزمون t-test استفاده شده است. در این پژوهش دو نوع متغیر اسمی و ترتیبی داشتیم که برای بررسی رابطه بین متغیرهای ترتیبی از آزمون Spearman استفاده شد و برای بررسی رابطه بین متغیرهای اسمی و ترتیبی از آزمون Crosstabs و Chi-Square استفاده شد؛ بدین گونه که ابتدا جدول توافقی ایجاد شد و داده‌ها بعد از Recode شدن به وسیله آزمون Crosstabs و Chi-Square تجزیه و تحلیل شدند.

آزمون t: آزمون t مهم‌ترین آزمون آماری پارامتریک است که آزمون فرض درباره میانگین‌های جامعه استفاده می‌شود. در واقع در آزمون t، فاصله میانگین جامعه با نقطه تحت نظر قابل اندازه‌گیری است (دلاور، ۱۳۹۲: ۲۶۷).

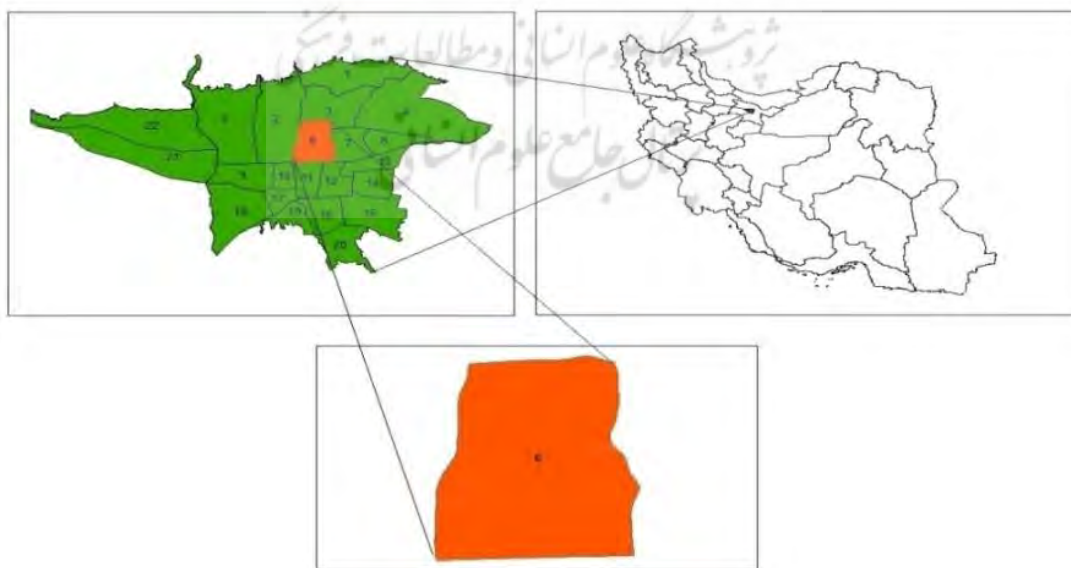
روش اسپیرمن: هم‌بستگی رتبه‌ای که توسط اسپیرمن تهیه و تدوین شده است، شکل خاصی از هم‌بستگی گشتاوری پیرسون است و زمانی به کار می‌رود که داده‌های جمع‌آوری شده از متغیرهای تحت مطالعه به صورت رتبه‌ای باشند (دلاور، ۱۳۸۲: ۲۱۱).

روش کاسکوئر: شکل خاصی از آزمون‌های ناپارامتریک است که برای داده‌های اسمی و رتبه‌ای به کار می‌رود (دلاور، ۱۳۹۲: ۲۷۲).

جدول توافقی: جدول توافقی برای بررسی رابطه بین متغیرهای اسمی و ترتیبی به کار می‌رود. در واقع یک جدول توافقی نشان می‌دهد که آیا میزان رضایت یا مشارکت فرد وابسته به جنس، تأهل و شغل وی است یا خیر (بایزیدی و دیگران، ۱۳۸۸: ۵۸).

معرفی محدوده تحت مطالعه

منطقه ۶ شهرداری تهران با مساحتی معادل ۲۱/۲ کیلومتر مربع، حدود ۳/۲ درصد از سطح شهر را در بر می‌گیرد. این منطقه به ۶ ناحیه و ۱۸ محله تقسیم شده و بیش از ۳۰ درصد ساختمان‌های دولتی و خصوصی را در خود جای داده و به لحاظ موقعیت جغرافیایی در حوزه مرکزی شهر تهران واقع است. منطقه ۶ با جمعیت ۲۲۵۲۹۰ نفر ۲/۸۱ درصد جمعیت شهر را در خود جای داده و از این نظر در رتبه نوزدهم قرار دارد. البته در طول روز، رقم جمعیت در این منطقه به یک میلیون نفر هم می‌رسد (شهرداری منطقه ۶، ۱۳۹۲) (شکل ۲).

شکل ۲. منطقه ۶ شهرداری تهران (منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳)

یافته‌ها

مؤلفه بنیان‌های اجتماعی

از ۳۸۴ شهروندی که از آنها پرسش شد، ۲۰۷ نفر مرد و ۱۸۷ نفر زن بودند. ۱۴۱ نفر از پاسخ‌گویان کارمند، ۹۵ نفر دانشجو، ۳۹ نفر دارای شغل آزاد، ۵۲ نفر خانه‌دار، ۱۲ نفر بیکار و ۴۵ نفر سایر بودند. ۲۲۶ نفر از پاسخ‌گویان متأهل و ۱۵۸ نفر مجرد بودند. تحصیلات ۱۱ نفر در مقطع دکتری، ۴۲ نفر کارشناسی ارشد، ۶۵ نفر کارشناسی، ۵۲ نفر کاردانی، ۱۴۵ نفر دیپلم، ۴۳ نفر سیکل، ۱۶ نفر ابتدایی و ۱۰ نفر بی‌سواد بود. از نظر سن، ۷۸ نفر بین ۱۰ تا ۲۰ سال، ۹۹ نفر بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۹۸ نفر ۳۰ تا ۴۰ سال، ۶۰ نفر ۴۰ تا ۵۰ سال، ۲۷ نفر ۵۰ تا ۶۰ سال، ۱۱ نفر ۶۰ تا ۷۰ سال و ۱۱ نفر نیز ۷۰ تا ۸۰ سال سن داشتند.

بررسی مؤلفه مشارکت شهروندی

برای بررسی میزان مشارکت مردم در زیباسازی شهری، از ۹ سؤال استفاده شد. سؤالات ۱۵ تا ۲۳ پرسش‌نامه مختص همین مؤلفه است. همان‌گونه که جدول ۲ نشان می‌دهد، میزان مشارکت در زمینه‌های گوناگون متفاوت است که کمترین میزان آن در زمینه شرکت در فراخوان‌های سازمان و بیشترین میزان در زمینه درخت‌کاری جلوی منازل و گلدان‌های جلوی پنجره مشاهده می‌شود. مشارکت شهروندی به‌جز زمینه‌های درخت‌کاری و موضع‌گیری در برابر سازمان، در دیگر زمینه‌ها در وضعیت نامطلوبی قرار دارد و همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، در مجموع میزان مشارکت شهروندان در سطح پایین‌تر از میانگین قرار دارد (تأیید فرضیه اول). برای آگاهی از علت پایین بودن مشارکت در زیباسازی شهری منطقه ۶ مصاحبه‌ای با آقای مهندس محمد طلوعی (رئیس بخش مشارکتهای مردمی در سازمان زیباسازی) صورت گرفت که ایشان علت اساسی پایین بودن مشارکت شهروندان در زیباسازی را مشکل آموزش شهروندی ذکر کردند. ایشان فرمودند پروژه‌های زیادی درباره مشارکت شهروندان صورت گرفته (که آخرین آن پروژه پلاک بهاری بوده است و در این پروژه از شهروندان خواسته شد در زیباسازی نمای خود تلاش کنند و در ازای آن از سازمان جایزه دریافت کنند)، اما به دلیل آگاهی پایین شهروندان و ضعف آموزشی، استقبال زیادی از این‌گونه طرح‌ها نمی‌شود. در ادامه، ایشان از فرهنگ شهروندان تهرانی صحبت کردند و گفتند شهروندان تهرانی بیشتر سعی می‌کنند درون منازل خود را زیبا کنند. بنابراین می‌توان گفت شهروندان به زیبایی اهمیت می‌دهند اما این زیبایی درون‌گرا است و ما باید با آموزش کافی و ایجاد مشوق‌هایی حس زیبایی بیرونی را در آنها تقویت کنیم. در پایان ایشان برای گسترش روابط متقابل سازمان و شهروندان تأکید زیادی بر آموزش شهروندی کردند و فرمودند ما باید در ابتدا درباره مفهوم زیباسازی شهری و چگونگی اجرای آن به شهروندان آموزش دهیم و در این راستا باید بودجه و امکانات زیادی (رسانه‌های عمومی مثل رادیو و تلویزیون) در اختیار سازمان قرار گیرد تا سازمان بتواند فرهنگ شهروندی را در این زمینه نهادینه کند.

جدول ۲. مشارکت شهروندی

معناداری	T	ارزش میانگین	میانگین	فراوانی				مشارکت شهروندی	
				کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق		
۰/۰۲۴	-۲/۲۲۶	۳	۲/۸۴	۱۰۵	۴۹	۹۲	۸۰	۵۸	هزینه برای شهر
۰/۰۰۰	-۱۲/۸۱۶	۳	۲/۲۳	۱۲۸	۱۲۱	۶۹	۴۹	۱۷	شرکت در فراخوان های سازمان
۰/۵۵۸	-۰/۵۸۶	۳	۲/۲۹	۸۰	۵۸	۸۰	۱۲۹	۳۷	راهنمایی و ارشاد دیگران
۰/۰۰۰	۶/۳۳۸	۳	۳/۳۹	۳۰	۷۴	۶۳	۱۵۱	۶۶	تلاش برای درخت کاری
۰/۰۰۰	۸/۸۴۱	۳	۳/۵۴	۳۱	۴۲	۸۹	۱۳۴	۸۸	موضع گیری در برابر کم کاری سازمان
۰/۰۰۰	-۷/۶۲۵	۳	۲/۵۴	۷۹	۱۳۱	۹۷	۴۳	۳۴	مشارکت در همایش ها و جشنواره ها
۰/۰۰۰	-۳/۶۸۶	۳	۲/۷۴	۹۷	۸۵	۵۹	۱۰۵	۳۸	مطالعه بروشورها و کاتالوگ
۰/۰۰۶	-۲/۷۶۴	۳	۲/۸	۸۵	۶۹	۷۳	۶۹	۶۱	شرکت در جلسات سازمان
۰/۱۱۷	۱/۵۷	۳	۳/۱۱	۶۲	۶۸	۸۹	۹۷	۶۸	دادن نظر و طرح برای زیبای شهری

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

جدول ۳. یکسان سازی نمره متغیرها برای مشارکت شهروندی

درجه آزادی	معناداری	T	ارزش میانگین	میانگین	ترکیب شده
۳۸۳	۰/۰۲۷	-۲/۲۱۸	۲۷	۲۶/۱۴	مشارکت

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

بررسی ارتباط میان بنیان های اجتماعی و مشارکت شهروندی

برای بررسی ارتباط میان متغیرهای سن و تحصیلات با متغیر مشارکت که هر دو نوع از متغیرهای ترتیبی اند، از آزمون Spearman استفاده شد. همبستگی رتبه ای (اسپیرمن) زمانی به کار می رود که داده های جمع آوری شده از متغیرهای تحت مطالعه به صورت رتبه ای باشند (دلور، ۱۳۸۲: ۲۱۱). نتایج تحقیق نشان داد که میان متغیر تحصیلات با متغیر مشارکت رابطه معنادار وجود دارد و با افزایش میزان تحصیلات، میزان مشارکت شهروندی افزایش می یابد. طبق نتایج، رابطه معناداری میان سن و مشارکت وجود ندارد. این بدان معنی است که سنین مختلف افراد، تأثیری بر میزان مشارکت آنان ندارد (جدول ۴).

جدول ۴. ارتباط میان متغیرهای سن، تحصیلات و متغیر مشارکت

تحصیلات	سن	مشارکت	آزمون همبستگی اسپیرمن
۰/۲۱۸	۰/۰۶۳	۱/۰۰۰	ضریب همبستگی
۰/۰۰۰	۰/۲۱۵	---	معناداری
۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	N

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

برای بررسی ارتباط میان متغیرهای جنس، تأهل و شغل (متغیرهای اسمی) با متغیر مشارکت (متغیر ترتیبی) از روش کراس تب و آزمون کای اسکوئر با استفاده از جدول توافقی استفاده شد. یک جدول توافقی نشان می‌دهد که آیا میزان رضایت یا مشارکت فرد وابسته به جنس، تأهل و شغل وی است یا خیر (بایزیدی و دیگران، ۱۳۸۸: ۵۸). نتایج آزمون کای اسکوئر نشان داد میان متغیرهای جنس با متغیر مشارکت ارتباط معنادار وجود دارد (جدول ۵) و میزان مشارکت مردان بیشتر از زنان است. به عبارت دیگر، مردان در زیباسازی شهری مشارکت بیشتری نسبت به زنان دارند (جدول ۶).

جدول ۵. آزمون کای اسکوئر برای ارتباط میان جنس و مشارکت

معناداری	ارزش	آزمون کای اسکوئر
۰/۰۰۰	۲۲/۷۴۳	پیرسون - کای اسکوئر
۰/۰۰۰	۲۲/۹۳۳	نسبت احتمال

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

جدول ۶. آزمون کراس تب برای ارتباط میان جنس و مشارکت

مشارکت زیاد	مشارکت متوسط	مشارکت پایین	آزمون کراس تب	
۳۴	۱۳۱	۴۱	تعداد	مرد
%۱۶/۵	%۶۳/۶	%۱۹/۹	درصد	
۲۸	۷۶	۷۴	تعداد	زن
%۱۵/۷	%۴۲/۷	%۴۱/۶	درصد	
۱۶۱	۵۳۹	۲۹۹	تعداد	جمع
%۱۶/۱	%۵۳/۹	%۲۹/۹	درصد	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

طبق نتایج، میان متغیر تأهل و متغیر مشارکت ارتباط معنادار وجود دارد (جدول ۷) و میزان مشارکت متوسط به بالا در افراد مجرد بیشتر از افراد متأهل است (جدول ۸).

جدول ۷. آزمون کای اسکوئر برای ارتباط میان تأهل و مشارکت

معناداری	ارزش	آزمون کای اسکوئر
۰/۰۰۰	۲۴/۶۱۷	پیرسون - کای اسکوئر
۰/۰۰۰	۲۵/۳۴۹	نسبت احتمال

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

جدول ۸. آزمون کراس تب برای ارتباط میان تأهل و مشارکت

مشارکت زیاد	مشارکت متوسط	مشارکت کم	آزمون کراس تب	
۴۰	۹۹	۸۷	تعداد	متأهل
%۱۷/۷	%۴۳/۸	%۳۸/۵	درصد	
۲۲	۱۰۸	۲۸	تعداد	مجرد
%۱۳/۹	%۶۸/۴	%۱۷/۷	درصد	
۱۶۱	۵۳۹	۲۹۹	تعداد	جمع
%۱۶/۱	%۵۳/۹	%۲۹/۹	درصد	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

در متغیر اشتغال نیز رابطه معناداری وجود دارد (جدول ۹). کمترین میزان مشارکت به ترتیب مربوط به افراد خانه‌دار، افراد بیکار، افراد دارای شغل‌های آزاد و سایر است و بیشترین میزان مشارکت به ترتیب مربوط به کارمندان و دانشجویان است (جدول ۱۰).

جدول ۹. آزمون کا اسکوتر برای رابطه شغل و مشارکت

معناداری	ارزش	آزمون کای اسکوتر
۰/۰۰۰	۶۰/۹۱۷	پیرسون - کا اسکوتر
۰/۰۰۰	۷۲/۴۹۸	نسبت احتمال

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

جدول ۱۰. آزمون کراس تب برای ارتباط میان متغیر شغل و مشارکت

مشارکت کم	مشارکت متوسط	مشارکت زیاد	آزمون کراس تب	
۲۷	۷۴	۴۰	تعداد	کارمند
%۱۹/۱	%۱۵/۵	%۲۸/۴	درصد	
۲۱	۵۷	۱۷	تعداد	دانشجو
%۲۲/۱	%۶۰	%۱۷/۹	درصد	
۱۵	۳۰	۰	تعداد	سایر
%۳۳/۳	%۶۶/۷	%۰	درصد	
۳۰	۱۷	۵	تعداد	خانه‌دار
%۵۷/۷	%۳۲/۷	%۹/۶	درصد	
۱۶	۲۳	۰	تعداد	آزاد
%۴۱	%۵۹	%۰	درصد	
۶	۶	۰	تعداد	بیکار
%۵۰	%۵۰	%۰	درصد	
%۲۹/۹	%۵۳/۹	%۱۶/۱	درصد	جمع

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

بررسی مؤلفه آگاهی شهروندی

برای بررسی مؤلفه آگاهی شهروندی از پنج سؤال استفاده شده است. دو سؤال اول درباره آگاهی از حقوق و وظایف خود، دو سؤال دوم درباره آگاهی از حقوق و وظایف سازمان و سؤال آخر درباره آگاهی از قوانین و مقررات است. نتایج نشان می‌دهد که آگاهی از حقوق خود، در وضعیت مناسب، آگاهی از حقوق سازمان در وضعیت متوسط و آگاهی از قوانین و مقررات در وضعیت بسیار نامناسب است. در مجموع این متغیر کمی بالاتر از سطح متوسط قرار دارد (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. آگاهی شهروندی

Sig	T	Test value	میانگین	فراوانی					آگاهی شهروندی
				خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	
۰/۰۰۰	۱۱/۷۲۶	۳	۳/۷۰	۲۱	۵۳	۵۱	۱۵۵	۱۰۴	میزان آگاهی از وظایف خود
۰/۰۰۰	۵/۳۳۵	۳	۳/۳۶	۴۳	۶۹	۶۸	۱۱۶	۸۸	میزان آگاهی از حقوق خود
۰/۰۰۰	۶/۰۶۴	۳	۳/۳۸	۳۲	۷۴	۶۵	۱۴۳	۷۰	میزان آگاهی از وظایف سازمان
۰/۰۰۰	-۴/۸۱۳	۳	۲/۷۰	۷۴	۱۱۹	۷۱	۹۰	۳۰	میزان آگاهی از حقوق سازمان
۰/۰۰۰	-۹/۴۱۰	۳	۲/۳۸	۱۲۸	۱۰۳	۵۲	۸۰	۲۱	میزان آگاهی از آیین‌نامه‌ها، قوانین و مقررات سازمان

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

جدول ۱۲. یکسان‌سازی و ترکیب نمره متغیرها برای آگاهی شهروندی

Sig	T	Test value	Mean	Compute
۰/۰۰۰	۲/۰۳۵	۱۵	۱۵/۵۱	آگاهی شهروندی

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

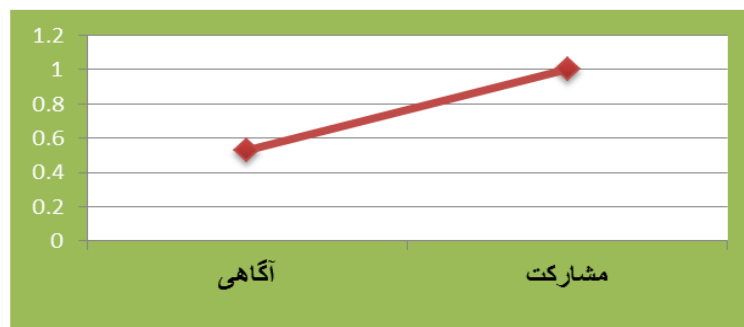
بررسی روابط میان آگاهی شهروندی و مشارکت شهروندی

طبق نتایج تحلیل رابطه معنادار و مثبت میان مشارکت و آگاهی شهروندی وجود دارد و با افزایش آگاهی میزان مشارکت افزایش می‌یابد (تأیید فرضیه دوم). بنابراین سازمان در جهت افزایش مشارکت باید سیاست‌های مناسبی برای افزایش آگاهی شهروندان اتخاذ کند (شکل ۳).

جدول ۱۳. ارتباط میان آگاهی شهروندی و مشارکت شهروندی

آزمون هم‌بستگی اسپیرمن	مشارکت	آگاهی شهروندی
ضریب هم‌بستگی	۱/۰۰۰	۰/۵۳۰
معناداری	---	۰/۰۰۰
N	۳۸۴	۳۸۴

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

شکل ۳. رابطه آگاهی شهروندی و مشارکت

منبع: نویسندگان

بررسی مؤلفه تکالیف شهروندی

نتایج تحلیل که در جدول ۱۴ نیز مشاهده می‌شود، نشان می‌دهد شهروندان وظایف خود را در بیشتر زمینه‌ها و در قبال سازمان به‌خوبی انجام می‌دهند و به حقوق و قوانین سازمان احترام می‌گذارند، اما در زمینه دنبال کردن برنامه‌های سازمان ضعف وجود دارد که شهروندان معتقدند این عامل ناشی از ضعف در اطلاع‌رسانی سازمان و ناآگاهی آنان است.

جدول ۱۴. تکالیف شهروندی

Sig	T	Test value	میانگین	Frequency				تکالیف شهروندی	
				کاملاً موافق	موافق	بی‌نظر	مخالف		کاملاً مخالف
./...	۷۷/۷۵۱	۳	۴/۷۸	۰	۰	۵	۷۶	۳۰۳	مهم بودن زیبایی شهر
./...	۳۳/۳۴۲	۳	۴/۲۸	۵	۰	۴۰	۱۷۵	۱۶۴	تلاش برای زیبایی شهر
./...	۳۴/۱۲۵	۳	۴/۳۵	۵	۵	۲۶	۱۶۴	۱۸۴	احترام به حقوق و قوانین سازمان
./...	۱۴/۶۲۶	۳	۳/۹	۲۰	۳۸	۶۷	۹۳	۱۶۶	پرداخت عوارض
./...	۱۱/۷۷۶	۳	۳/۷۶	۲۲	۶۲	۴۷	۱۰۷	۱۴۶	نگهداری از فضای سبز و گیاهان
./...	-۴/۹۹۳	۳	۲/۶۶	۸۸	۱۱۱	۷۱	۷۰	۴۴	دنبال کردن برنامه‌های سازمان
./...	۳/۳۱۹	۳	۳/۲۳	۵۰	۷۶	۷۸	۹۷	۸۳	تماس با سازمان برای رفع مشکل
./...	۲۴/۵۷۶	۳	۴/۱۸	۵	۲۷	۳۱	۱۵۰	۱۷۱	تلاش برای زیبایی نمای ساختمان
./...	۲۲/۸۱۱	۳	۳/۹۷	۰	۲۱	۷۶	۱۸۰	۱۰۷	برداشت زباله از زمین
./...	۱۲/۹۳۰	۳	۳/۷۹	۲۲	۳۱	۹۹	۸۵	۱۴۷	پاسخ به نظرسنجی و نظرخواهی

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

جدول ۱۵. یکسان‌سازی نمره متغیرها برای تکالیف شهروندی

Sig	t	Test value	Mean	Compute
./...	۳۳/۱۷۴	۳۰	۳۸/۹۱	تکالیف

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

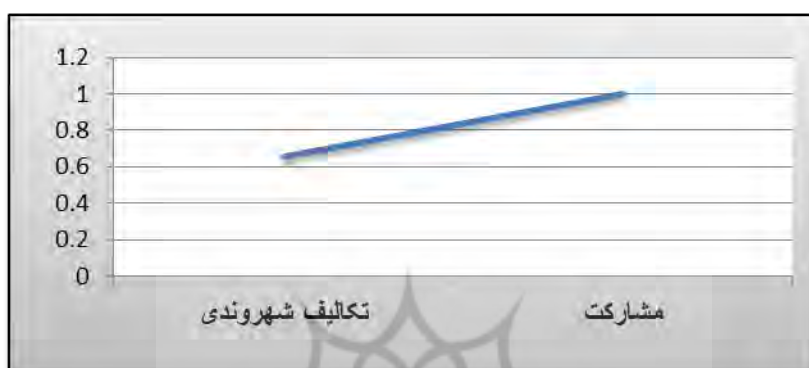
بررسی روابط میان وظایف شهروندی و مشارکت شهروندی

بر اساس نتایج تحلیل رابطه معنادار و مثبتی میان مشارکت و وظایف شهروندی وجود دارد (تأیید فرضیه سوم) و به ازای افزایش یک واحد متغیر مشارکت، متغیر وظایف ۰/۶۶۰ واحد افزایش می‌یابد. یعنی هر چقدر شهروندان مشارکت بیشتری داشته باشند، در انجام وظایف خود مصمم‌تر می‌شوند (شکل ۴).

جدول ۱۶. رابطه میان مشارکت شهروندی و تکالیف شهروندی

تکالیف شهروندی	مشارکت	آزمون همبستگی اسپیرمن
۰/۶۶۰	۱/۰۰۰	ضریب همبستگی
۰/۰۰۰	---	معداری
۳۸۴	۳۸۴	N

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

شکل ۴. ارتباط میان مشارکت شهروندی و تکالیف شهروندی

منبع: نویسندگان

نتیجه‌گیری

امروزه یکی از اهداف اولیه در هر طرح، افزایش مشارکت شهروندی است و این امر یکی از عوامل مهم در موفقیت طرح‌های شهری محسوب می‌شود؛ اما عملاً در طرح‌های شهری ایران مشارکت مؤثر صورت نمی‌گیرد و دلیل آن بی‌توجهی به مسائل زیرساختی است. بی‌توجهی به مسائل زیرساختی و نبود مشارکت مؤثر باعث شده است در طرح‌های شهری ایران به رغم هزینه‌های زیاد آن موفقیت چندانی حاصل نشود. اگر بخواهیم در طرح‌ها موفقیت حاصل شود، باید سعی کنیم میزان مشارکت را بالا ببریم و برای افزایش میزان مشارکت باید به مسائل ریز و ناشناخته اما مهم مانند وضعیت سواد، سن، جنس، آگاهی شهروندان، موقعیت منطقه و ... توجه کنیم. با توجه به موقعیت مرکزی منطقه ۶ تهران و مشکلاتی که در زمینه زیبایی شهری در این منطقه وجود دارد، در این پژوهش سعی شده مشارکت شهروندی در زمینه زیباسازی شهری بررسی شود تا شاید بتواند راهی مناسب برای حل مشکل زیبایی این منطقه باشد. تحقیقات زیادی در زمینه مشارکت و زیباسازی شهری به‌طور جداگانه انجام گرفته است؛ اما در این پژوهش از مشارکت به‌عنوان راه‌حل مشکل زیباسازی شهری استفاده شده است؛ امری که تا کنون در پژوهش‌های آکادمیک به‌ندرت اتفاق افتاده است. در تحقیقاتی که شهرداری در این زمینه انجام داده، فقط میزان مشارکت سنجیده شده است؛ در حالی که به عوامل تأثیرگذار بر آن هیچ توجهی نشده است. نتایج تحلیل و بررسی‌هایی که در این منطقه صورت گرفت، نشان داد که میزان مشارکت شهروندان در امر زیباسازی منطقه ۶ تهران در سطح نامطلوبی قرار دارد و این امر در زمینه‌های گوناگون و افراد مختلف متفاوت است. طبق نتایج، رابطه معناداری میان متغیرهای سواد، جنس، اشتغال، تأهل، آگاهی و وظایف و میزان مشارکت

وجود دارد، ولی میان سن و مشارکت رابطه معنادار وجود ندارد. میزان مشارکت با افزایش سطح سواد و آگاهی شهروندی افزایش می‌یابد و با افزایش مشارکت، شهروندان در انجام تکالیفشان مصمم‌تر می‌شوند. طبق نتایج، زنان نسبت به مردان و افراد متأهل نسبت به افراد مجرد مشارکت کمتری در این زمینه دارند. در متغیر اشتغال کمترین میزان مشارکت مربوط به افراد خانه‌دار و افراد بیکار است و بیشترین میزان مشارکت مربوط به کارمندان و دانشجویان است. نتایج نشان داد که بیشترین ضعف در مشارکت شهروندان در امر زیباسازی مربوط به پایین بودن سطح آگاهی و عملکرد نامناسب سازمان در زمینه‌سازی‌های فرهنگی است. اگر سازمان بتواند با سیاست‌های مناسب این ضعف‌ها را پوشش دهد، در واقع توانسته تا حد زیادی میزان مشارکت را افزایش دهد.

پیشنهادها

۱. توجه نهادهای بالادست برای بررسی قوانین و مقررات در جهت ابهام‌زدایی و اصلاح آنها
۲. استفاده از ابزارهای مناسب تبلیغاتی برای اطلاع‌رسانی بیشتر (به‌خصوص تلویزیون و رادیو)
۳. بهبود و گسترش زمینه‌های فرهنگی از طریق سیاست‌های مناسب
۴. ایجاد سیاست‌هایی برای مشارکت‌پذیری مردم در تهیه، اجرا و نظارت طرح‌های زیبایی شهری
۵. ایجاد سیاست‌های تشویقی برای گسترش روابط شهروندان با سازمان
۶. افزایش آگاهی مردم با داشتن برنامه‌ها و سیاست‌های مناسب
۷. به‌وجودآوردن سازوکارها و زمینه‌های ارائه پیشنهادها و انتقادهای شهروندان به شهرداری درباره مقررات، برنامه‌ها و اقدامات در حال اجرا

منابع

- باغستانی برزکی، حوریه؛ (۱۳۸۷). بررسی تأثیر آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی بر توسعه شهروندی فعال و پاسخ‌گویی و شفافیت شهرداری تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت امور شهری، دانشگاه تهران.
- بازدی و دیگران؛ (۱۳۸۸). تحلیل داده‌های پرسش‌نامه‌ای با کمک نرم‌افزار SPSS (PASW) 18، انتشارات عابد، تهران.
- بل، سایمون؛ (۱۳۸۲). منظر: الگو، ادراک و فرایند. مترجم بهناز امین‌زاده، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- پورعزت، علی‌اصغر و دیگران؛ (۱۳۸۸). رابطه آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخ‌گویی و شفافیت سازمان، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۸.
- تاج، سید حسین؛ (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت امور شهری، دانشگاه تهران.
- جهانشاهی، محمد؛ (۱۳۹۰). زیباسازی - خلاقیت در شهرسازی، قابل دسترسی از طریق سایت:
<http://articlepersian.persianblog.ir/post/84>
- حکمت‌نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف؛ (۱۳۸۷). تحلیل تاریخی از مشارکت شهروندان در اداره امور شهرهای ایران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸، ۱۳۶-۱۲۱
- دانش، جابر؛ (۱۳۹۲). زیباسازی شهری، ضرورت توسعه همگون شهر، قابل دسترسی از طریق سایت:
<http://www.memarnet.com/node/409>
- دلاور، علی؛ (۱۳۹۲). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، چاپ سی‌ونهم. ویرایش چهارم، نشر ویرایش، تهران.
- ؛ (۱۳۸۲). مبانی نظری و علمی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، چاپ دوم، انتشارات رشد، تهران.
- ربانی، رسول و دیگران؛ (۱۳۸۷). رابطه ابعاد مادی و غیرمادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۲، ۹۱-۱۰۵.
- رجبی، آریتا؛ (۱۳۹۰). شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرایندهای توسعه شهری، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۸، ۱۱۶-۱۰۱.
- رستمی، کاظم؛ (۱۳۸۲). نقش مشارکت مردمی در توسعه روستایی با تأکید بر مشارکت سنتی و جدید (نمونه موردی: بخش فلارد شهرستان لردگان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- رضایی، عبدالعلی؛ (۱۳۷۵). مشارکت اجتماعی هدف یا ابزار توسعه، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، مؤسسه اطلاعات، تهران، شماره ۱۱۰-۱۰۹.
- رضوی الهاشم، بهزاد؛ موسایی، میثم؛ (۱۳۸۸). تحلیل (SWOT) مشارکت شهروندی در طراحی الگوهای برنامه‌ریزی مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر تهران). فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۷، ۱۹۵-۱۶۱.
- زیاری، کرامت‌الله؛ (۱۳۹۱). جزوه کلاسی درس تکنیک‌های برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، مقطع کارشناسی ارشد، رشته برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.
- زیاری، کرامت‌الله و دیگران؛ (۱۳۸۸). بررسی مشارکت شهروندی و نقش آن در مدیریت شهری شهرهای کوچک (نمونه موردی: شهرهای گله‌دار، ورزنه و هیدج)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۳، ۲۳۳-۲۱۱.
- شریفیان ثانی، مریم؛ (۱۳۸۰). مشارکت شهروندی حکمرانی شهری و مدیریت شهری، نشریه مدیریت شهری، شماره ۸، ۵۵-۴۲.

- الشوکی، سید یحیی؛ (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی «مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره امور شهر»، مطالعه موردی: منطقه ۶ شهرداری تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- صالحی فرد، محمد؛ علیزاده، سید دانا؛ (۱۳۸۹). بررسی اثرات مشارکت شهروندی در بهبود خدمات شهری با تأکید بر بازارهای روز (مطالعه موردی: شهر مشهد). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- غفاری، غلامرضا؛ جمشیدزاده، ابراهیم؛ (۱۳۹۰). مشارکت‌های مردمی و امور شهری، انتشارات جامعه و فرهنگ، چاپ اول، تهران.
- کامیار، غلامرضا؛ (۱۳۸۹). حقوق شهری و شهرسازی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات مجد.
- کسالایی، افشین؛ (۱۳۷۹). جایگاه و نقش مدیریت مشارکتی در مدیریت شهری شهرهای جدید (نمونه موردی: شهر جدید پردیس)، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز.
- ماتلاک، جان. ل.؛ (۱۳۷۹). آشنایی با طراحی محیط و منظر، ترجمه معاونت آموزش و پژوهش سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، جلد دوم، انتشارات سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، تهران.
- مالکیان، احسان؛ (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شهروندان و مشارکت آنان در سامانه ۱۳۷ شهرداری منطقه ۲۲ تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت اجرایی، دانشگاه تهران.
- متولی، مسعود؛ (۱۳۸۹). بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیده‌های متوالی، نمونه موردی مسیر گردشگری دارآباد تهران، آرمانشهر، شماره ۵، ۱۳۹-۱۲۳.
- ملکویان، کتی؛ (۱۳۷۷). جامعه مدنی و جغرافیای توسعه، ترجمه مرجان بدیعی ازندهی، مجله مدرس، دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۸، تهران.
- معتضدی، اقبال؛ (۱۳۹۱). جایگاه زیبایی‌شناسی در طراحی شهری، شهرنگار، شماره ۴۰، ۱۰-۸.
- موسوی، میرظاهر؛ (۱۳۹۱). درآمدی بر مشارکت اجتماعی، انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ اول، تهران.
- موسی‌نژاد، محمدجواد؛ (۱۳۸۷). بررسی میزان مشارکت مردم در مدیریت شهری تهران بر اساس الگوی حکمروانی شهری خوب (مطالعه موردی: شهرداری منطقه ۶ شهرداری تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- میرشکار، علی؛ (۱۳۸۹). شنایابی عوامل مؤثر در راستای افزایش مشارکت شهروندان در حفظ محیط زیست شهری تهران (مطالعه موردی: منطقه ۲۱ شهرداری تهران). پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت اجرایی، دانشگاه تهران.
- نیرومند، لیلا؛ واحدتوان، عارف؛ (۱۳۸۹). رسانه‌ها و روش‌های نوین مشارکت شهروندی، مطالعات رسانه‌ای، شماره ۱۲، ۲۳۶-۲۱۹.
- هیراسکار، جی کی؛ (۱۳۸۶). درآمدی بر مبانی برنامه‌ریزی شهری، ترجمه محمد سلیمانی، و احمدرضا یکانی فرد، چاپ اول، دانشگاه تربیت معلم، تهران.

Anne. N. et al; (2013). Public participation in environmental impact assessment: why, who and how, Environmental impact assessment, Review 43, p 104- 111.

Denhardt. J. et al; (2009). Barriers to citizen participation in developing countries. International journal of public administration. Vol 32. No 14. pp. 1268-1288.

Janoski. T.; (1998). Citizenship and civil society, Cambridge University press. Cambridge.

Mahdavinejad. M.; Aminib. M.; (2011). Public participation for sustainable urban planning In Case of Iran, Procedia Engineering 21, 405 ° 413.

- Petts. G.; (2003). Environmental impact assessment, Editor, Handbook of Environmental impact assessment, Blackwell science 2003, vol. 1, London.
- Ranhaar, H. A. C.; (2009). Putting SEA in context: a discourse perspective on how SEA contributes to decision-making. Environ impact assess. Rev 29. pp. 200-209.

